

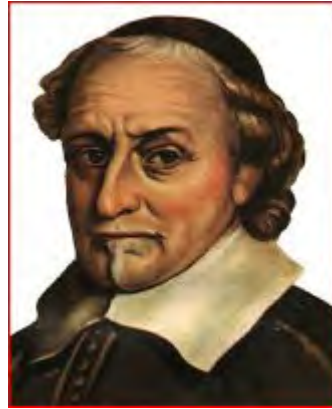
'Het Kasteel van Gijsbrecht'

'n Kasteel?...in hartje Amsterdam ? Huh? Tja, die voorouders van me!

Kan het waar zijn dat er ooit een kasteel in Amsterdam heeft gestaan? Op zich al wonderlijk, want kastelen waren er nu juist om overzicht te houden van wat er rondom gebeurde. De vaak enorme torens dienden immers als uitkijkpost.

In een stad heb je daar weinig aan. Toch denkt menigeen dat er ooit een kasteel heeft gestaan op de plek waar nu de Nieuwendijk loopt.

Jopie weet het zeker, er was een kasteel: 'Het Kasteel van Aemstel'!

Joost van den Vondel

In zijn toneelstuk 'Gijsbrecht van Aemstel' heeft Van den Vondel het over 'het kasteel van de van Aemstels', waarbij de Schreierstoren een van de torens van het kasteel was. Jarenlang is dit betwist, historici vielen over elkaar heen.

De voornaamste reden om te twijfelen aan het bestaan van een kasteel is wie het dan gebouwd zou moeten hebben en met welk doel?

Joost van den Vondel

Vast staat dat de Schreierstoren één van de vier uitkijktorens was van de vestingmuur rondom Amsterdam. Binnen deze stadsmuur zou het kasteel hebben gestaan, maar er is ook bewijs voor gevonden. De Schreierstoren kan geen deel van het kasteel hebben uitgemaakt.

Floris V

Iemand die het geld en de vijanden had in die tijd, we schrijven 1270, was Floris V. Hij had een haat-liefde verhouding met de Bisschop van Utrecht die formeel eigenaar was van alles wat zich in Noord-Holland bevond, maar de Bisschop was financieel zo afhankelijk van Floris V dat de rollen eerder omgekeerd leken.

Met Haarlem had Floris ook niet veel op. Die stad was belangrijker en had al jaren stadsrechten. Haarlem maakte zich ook niet zo druk om Amsterdam; 'Een dorp van boeren en bedelaars'.

De heren van Aemstel uit Ouderkerk bestierden in opdracht van de bisschop van Utrecht de altijd lastige stad Amsterdam.

1994, Vondel krijgt postuum gelijk, deels dan

Als er een grote parkeergarage wordt gepland aan de Nieuwezijds Voorburgwal en de grond bouwrijp wordt gemaakt stuiten werklui op stenen resten terwijl ze alleen hout dachten aan te treffen. Archeologen van de stad doen onderzoek en komen tot een opmerkelijke conclusie: 'hier moet een kasteel hebben gestaan'.

Aankankelijk beweerde de stadsarcheoloog dat het kasteel rond 1200 gebouwd zou zijn, maar kwam daar later op terug, 1250, niet eerder.

Ik denk nóg iets later.

Dit lijkt ook logisch omdat het bestuur van de stad tot die tijd niet in handen was van Amsterdammers. Het bouwen van een kasteel zou door de toenmalige bestuurders zeker niet in de stad zijn gebeurd. De heren van Aemstel (die heetten allemaal Gijsbrecht totdat Jan I ten tonele verscheen), zwaaiden in opdracht van de Bisschop van Utrecht de scepter.

Gijsbrecht II werd in 1252 afgezet en vermoord. Gijsbrecht III bouwde samen met zijn zoon een kasteel in IJsselstein rond 1279. Stenen waren niet veel voor handen, vaak werd er zelfs een kasteel bestormd, ingenomen en afgebroken om er elders een nieuw kasteel mee te bouwen.

Het is niet aannemelijk dat Gijsbrecht III een kasteel liet bouwen in Amsterdam, het bouwen duurde lang, de stenen waren schaars, hij bouwde al een kasteel en was niet gek op Amsterdam.

Gijsbrecht IV, de verrader

Floris V was geen vriend van de Heren van Aemstel maar nog minder van de Bisschop van Utrecht. Hij spande samen met Gijsbrecht IV, maar de vriendschap was niet van lange duur. Tijdens een hinderlaag verloor Floris V door directe toedoen van Gijsbrecht IV het leven in 1296. Doordat Floris V nooit zou hebben gewoond in het Muiderslot maar daar

Gijsbrecht IV liet wonen, wordt het steeds aannemelijker dat Floris V binnen de veilige muren van 'zijn' Amsterdam, een eigen slot had laten bouwen.

Dat moet tussen 1279 en 1296 zijn geweest, maar het kan nog preciezer.

Weetje

De hoofdpersoon in het toneelstuk 'Gijsbrecht van Aemstel' was niet Gijsbrecht IV, zoals lang werd aangenomen, maar diens zoon Jan I. Van den Vondel schreef het stuk drie eeuwen na de verhandelingen in 1300, dus zo gek is de vergissing niet.

Uit latere optekeningen en onderzoek is vast komen te staan dat het juist Jan I was die een prominente rol speelde in bestuurlijk Amsterdam, niet zijn vader die verbannen was vanwege zijn betrokkenheid bij de moord op Floris V.

Terug naar het kasteel en Floris V

Floris V was dus de enige die geld, tijd en noodzaak had om een kasteel te bouwen nabij de oevers van het IJ. Zolang de geleerden niet met betere argumenten komen dat iemand anders het kasteel heeft laten bouwen houd ik het er op dat Floris V het kasteel heeft laten bouwen.

Maar de naam dan?

Zelfs Van den Vondel had het dus over het 'Kasteel van Aemstel'. Dat doe je niet zomaar. Waarschijnlijk beschikte Joost over aanwijzingen en documenten die in de richting van de heren van Aemstel wezen. Niet gek, want het stuk van Van den Vondel speelde zich af rond 1300, na de dood van Floris V toen Jan I de macht in handen had.

Die zal zich het kasteel van Floris V hebben toegeëigend en omgedoopt tot 'zijn' kasteel.

Zeer opmerkelijk feit, een tekening die niet waar kan zijn! Of toch.

Op een tekening uit 1788 staat het kasteel getekend, die tekening zou rond 1200

voorstellen, zo laat de tekenaar weten, maar is het mogelijk dat hij zich honderd jaar vergiste? *Dat zou een hoop verklaren.* Wellicht liet hij zich leiden door het stuk van Van den Vondel en tekende het kasteel erin. Alleen, dit kan niet louter fantasie zijn geweest. Er zijn twee zeer opmerkelijke feiten aan de tekening te ontleen in combinatie met latere vondsten.

Het kasteel stond op een andere plek dan Van den Vondel beschreven had

De tekenaar uit 1788 zette het kasteel niet op de plek waar de Schreierstoren staat, zoals Van den Vondel het bedoeld had. Nee, hij zette het precies daar waar in 1994 resten gevonden zijn van wat de fundering is geweest van een toren die aan het eind van een muur stond.

Dit was zo ver weg van de Schreierstoren dat de tekenaar meerdere/ andere informatiebronnen tot zijn beschikking gehad moet hebben bij het maken van zijn zeer gedetailleerde stadsplattegrond.

Aantal torens, vijf in plaats van vier

Er is nog een tweede opmerkelijk feit. Doorgaans heeft een kasteel vier torens, één voor iedere windrichting. Inderdaad, om vanuit alle hoeken de vijand aan te kunnen zien komen. Het kasteel van Aemstel zou echter vijf hoeken hebben gehad, dat blijkt ook uit de voorlopige reconstructie (zie tekening) De stadsplattegrond uit 1788 toont eveneens een kasteel met vijf torens. Wat ik vermoed is dat de tekenaar er 100 jaar naast heeft gezeten, dan zou het precies in het plaatje kloppen en alles zijn verklaard en dus iedere discussie overbodig maken.

Bouw, nogmaals, welk jaartal?

Floris V streefde altijd naar uitbreiding van zijn macht. In 1279 heeft hij de Vechtstreek in handen, maar is op zijn hoede, want de heren van Aemstel haten hem. Hij laat het Muiderslot bouwen dat in 1285 klaar is. Hij zal er nooit wonen, hij zet er Gijsbrecht IV in.

Ik zie in nagenoeg dezelfde periode de start van de bouw van het kasteel van Floris V wat helaas, het kasteel van Aemstel is gaan heten. Volgens wetenschappelijk onderzoek op de in 1994 gevonden restanten is het kasteel rond 1270 gebouwd, iets wat ook past bij de gedachte dat de heren van Aemstel nooit in Amsterdam hebben gewoond en Floris V de enige was die de middelen en noodzaak had hier een kasteel neer te zetten. Een andere hypothese kan gevonden worden in de omstandigheid dat er sprake is van twee bouwmomenten en/ of kastelen. Een verwoesting zou ertoe geleid kunnen hebben dat er op de fundamenten een nieuw, groter kasteel is gebouwd. Uit opgravingsgegevens en radarbeelden is een reconstructie gemaakt. Het kasteel zou 25 bij 20 meter zijn geweest. Onder huizen en winkels aan de Nieuwendijk zouden nog overblijfselen van de poort en wohntoren moeten liggen. Het kasteel stond aan de Nieuwendijk, ten zuiden van de Dirk van Hasseltssteeg.

2006, nieuwe vondsten

Bureau Monumentenzorg van de gemeente Amsterdam vond in 2006 opnieuw muurresten die zonder twijfel van een kasteelterrein uit de 13de eeuw moeten zijn. Ook staat vast dat het om hetzelfde bouwwerk gaat als waarvan in 1994 resten waren gevonden. *Driekwart van het kasteelterrein is hiermee in kaart gebracht.* Toch blijven de stadsarcheologen twijfelen of dit een kasteel van de heren van Aemstel was, dat maakt op zich niet uit lijkt mij. Ik dacht toch al dat het gebouwd was door Floris V, maar het unieke

zit hem er uiteraard in dat er zo dicht bij het centrum, op een voor die tijd zeer strategische plaats, een kasteel heeft gestaan. Deze nieuwe openbaring is in 2009 gedocumenteerd door de archeologen Jerzy Gawronski en Ranjith Jayasena in AAR 37 (Amsterdamse Archeologische Rapport), genaamd Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk Archeologische Opgraving Nieuwezijds Kolk (2006.) Het is vrij te downloaden bij het Bureau Monumenten en Archeologie. De laatste vermoedelijke bouwdatum is tussen 1280 en 1290, dat past ook in het totale plaatje.

Einde van het kasteel

Wat zeker is, is dat het kasteel er in 1333 niet meer stond. Maar veel aannemelijker is dat het kasteel in 1300 of 1304 is neergehaald, ik denk het laatste. De stad werd toen door Haarlemmers en Waterlanders heroverd op Jan I, die dus maar kort plezier heeft gehad van zijn zegetocht. Als straf voor het feit dat de Amsterdammers Jan geholpen hadden bij zijn greep naar de macht in Amsterdam, moest de stad bij vonnis van 21 mei 1304 door graaf Willem III het kasteel en alle verdedigingswerken slopen. Deze

bestonden uit wallen met houten palissades die in brand werden gestoken en de verdedigingslijnen werden afgebroken. Het kasteel stond aan de rand van de stad dus dat het toen inderdaad ook is afgebroken lijkt zeer voor de hand te liggen. De stenen werden zeer waarschijnlijk elders weer gebruikt voor het bouwen van nieuwe kastelen. Wat is er gebeurd met de restanten? In 1994 toen de opgravingen plaatsvonden vond de gemeente dat er een permanente tentoonstelling van gemaakt moest worden. De project-ontwikkelaar (ABN/AMRO) zag dat niet zitten. De muurresten zijn met zogenaamde hydrokorrels toegedekt, die hebben een conserverende werking zodat er in de toekomst verder onderzoek kan plaatsvinden. Wat natuurlijk zonde is want er zou een permanente tentoonstelling van gemaakt moeten worden zoals Barcelona dat ook doet. Daar stap je in een lift die naar beneden gaat en in plaats van verdiepingen jaartallen aftelt. Je komt uit bij prachtige opgravingen die vergelijkbaar zijn met wat er aan de Nieuwendijk moet liggen. Het Historisch Museum van Barcelona beheert de opgravingen. Jammer dat in Amsterdam de commercie boven historisch besef gaat. De muurresten zijn ook nog eens de oudste stenen resten die er tot nu toe gevonden zijn in de Amsterdamse bodem. En dat laten we daar liggen?

'Canon van Amsterdam'

Wie mij kent weet dat ik zeer kritisch ben op de door de Gemeente voor veel geld vervaardigde Canon van Amsterdam. Terecht haalde de gemeente de website offline toen bleek dat niet alleen ik, maar ook tal van andere amateurhistorici fouten vonden in de geschiedschrijving. Wat mij met betrekking tot het Kasteel van Aemstel ergerde was dat er niet echt data aan bouw en sloop werden gehangen en dat men zelfs de Heeren van Aemstel als opdrachtgevers zag. Mijn overtuiging was en is dat Floris V het kasteel liet bouwen en dat het in 1304 tegen de vlakte ging. Verheugd was ik om in 2014 te vernemen dat de gemeente haar standpunt heeft gewijzigd en dat Floris V inderdaad, zij het met een kleine slag om de arm, als opdrachtgever wordt gezien. Het zou inderdaad gebouwd zijn rond 1280, ik denk dus enkele jaren later.

https://nl.wikipedia.org/wiki/%27t_Kasteel_van_Aemstel#/media/Bestand:RM518330_Amsterdam_-_Nieuwezijds_Voorburgwal_67.jpg

Hieronder de aangepaste tekst van de gemeente in het Stadsarchief én enkele stenen van het kasteel.

Verdediging

De 13de-eeuwse smid op de Nieuwendijk maakte ook wapens. Zijn assortiment bestond ondermeer uit lanspunten (1), pijlpunten (2, met moderne reconstructie), en het ijzeren beslag van een wilgenhouten schild (3). De deuk in de knop (umbo) duidt erop dat het schild mogelijk is gebruikt in een gevecht. In 1275 had Amsterdam geen verdedigingswerken. Dit veranderde in de jaren 1280 toen er aan de Nieuwendijk vlakbij de monding van de Amstel een bakstenen verdedigingswerk van 20 x 25 m werd gebouwd waar vanuit zowel het IJ als de nederzetting kon worden overzien (4). Historische documenten over dit in 1994-2006 gedeeltelijk opgegraven bouwwerk bestaan niet, maar gezien de bouwdatum en de toenmalige machtsverhoudingen was de bouwheer hoogstwaarschijnlijk graaf Floris V. De bakstenen waaruit dit verdedigingswerk is opgetrokken worden vanwege het grote formaat (30 x 14 x 6 cm) kloostermoppen genoemd (5). Lang heeft de versterking er waarschijnlijk niet gestaan. De sloop moet hebben plaatsgevonden voor 1333, toen hier door graaf Willem III huiserven werden verpacht.

'Amsterdam Museum'

In 2017 ging ik eens controleren of de aanpassingen die het Stadsarchief had gedaan ook waren doorgedrongen tot het Amsterdam Museum, helaas, nergens was er iets te vinden over het Kasteel van Aemstel, laat staan dat er een kaart was waarop het kasteel staat. Er zijn veel oude kaarten, maar geen een toont het kasteel, jammer, want in mijn optiek neemt het kasteel een belangrijke plek in in de geschiedenis van Amsterdam. Maar goed, de gemeente verzuimde destijds ook al om het kasteel in de Canon van Amsterdam op te nemen. Bij het Stadsarchief vond ik samen met een medewerker een foto van een prent, daarop was het kasteel te zien, ook daar stond op dat het om 1200 zou gaan, dat moet, naar ik aanneem en boven al motiveerde, 1300 zijn. Later vond ik nog een tekening die zou dateren van begin 13e eeuw, ook daar staat het kasteel op.

De 'West Indische Compagnie' (WIC)

De WIC zond in 1628 onder aanvoering van Hein een immense vloot naar Amerika om met name Brazilië te veroveren. Onder aanvoering van het commandoschip de Amsterdam moest Piet de Spanjaarden overvallen die onder andere zilver over wilden brengen naar Spanje. De plannen lekten echter uit wat Piet Hein alleen maar in de kaart speelde omdat de Spaanse schepen in de haven bleven liggen omdat ze verwachtten beschermd te zullen worden door de eigen vloot die in de baai zouden gaan liggen waar de aanval zou plaatsvinden. Die bescherming kwam echter te laat waardoor Piet Hein als een overwinnaar onthaald kon worden in Amsterdam.

Bron: http://www.mokums.nl/kasteel_van_amstel.html

» *d' Heeren van Aemestelle* «

*'De Heer van Aemestelle zette toe
Ende gaderde wat hi gaderen mochte:
Thuis tontsettene was sijn ghedochte,
Ende quam te Loenen op enen dach.
Doe sgraven volc dat versach,
Bespraken si hem ende berieden,*

*Dat si 'n deel van haren lieden
Lieten ligghen voer deen casteel
Ende voeren voert met volc 'n deel;
Dander hadden volcs so vele,
Dat onghelike sceen te sulken spele.
Doe si haer lieden hadden ghescaert,
Ghinghen si voert onvervaert
Die selve lieden, die der waren,
Ende doorvochten dandre scaren.
Daer wort Heer Ghisebreght ghevaen;
Dander worden also ondaen
Ende ghesconfiert altemale.
Wat holpe hierof langhe tale?'*

Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Siege_of_Vredelant

Gijsbreght d' Aemestelle ©

En,op de Nieuwezijds, was dáár dan een castellum?

Tja.

<https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/795c5956-75fe-ac8a-6de4-27100f942a75>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/%27t_Kasteel_van_Aemstel#/media/Bestand:1885_NZVoorburgwal_\(Christiaan_le_Blansch\).jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/%27t_Kasteel_van_Aemstel#/media/Bestand:1885_NZVoorburgwal_(Christiaan_le_Blansch).jpg)

Gijsbreght d' Aemestelle ©

Zie ook: <https://onh.nl/verhaal/simone-van-der-vlugt-brengt-willem-ii-en-floris-v-tot-leven>

Graaf Floris V wordt op zijn paard vermoord bij Muiderberg op 27 juni 1296. Links op de achtergrond het Muiderberg. Noord-Hollands Archief / Collectie van historische prenten van de Provinciale Atlas Noord-Holland. Floris V, wiens vader de Torenburg heeft laten verbouwen, werd uiteindelijk door een groep samenzwerende edelen vermoord, vlak bij zijn Muiderberg, op 27 juni 1296. Een grote kei met een bordje en een tegel bij een fietspad in Muiderberg herinneren daaraan, maar eigenlijk vindt Van der Vlugt dat Floris V een standbeeld verdient. "Floris was zo'n beroemde graaf, die een belangrijke rol in de geschiedenis speelde, maar in deze omgeving staat er geen enkel beeld van hem. Het enige wat je in Muiderberg ziet is een kei en een tegel. Dat is alles wat we er voor over hebben. Vind ik toch een beetje slordig omgaan met je geschiedenis."

bron: <https://onh.nl/verhaal/simone-van-der-vlugt-brengt-willem-ii-en-floris-v-tot-leven>

Het Binnenhof staat tegenwoordig symbool voor het Haagse politieke leven. Slechts weinigen beseffen dat de geschiedenis van het complex teruggaat tot de dertiende eeuw en nauw verbonden is met de regeringsperiode van de beroemdste middeleeuwse graaf van Holland, Floris de Vijfde. Toen Floris in de zomer van 1254 werd geboren, stond in *des Graven Haghe* een nieuw grafelijk slot in de steigers. De opdracht daartoe was nog gegeven door Floris' vader, graaf Willem II, die in 1256 tijdens een expeditie tegen de Friezen bij Hoogwoud met zijn paard door het ijs zakte en door de toegesnelde Friezen de schedel werd ingeslagen. De pas twee jaar oude Floris was daarna officieel de nieuwe graaf, al werd het bewind voorlopig gevoerd door zijn oom. Eenmaal zelf aan de macht, besloot Floris zijn vaders dood te wreken door een veroveringstocht tegen de Friezen te ondernemen. Het werd een grote mislukking, die door de boeren en stedelingen in het Kennemerland werd aangegrepen om in opstand te komen. Slechts door de oproerige Kennemers een aantal voorrechten te verlenen die hen moesten beschermen tegen adellijke heren wist Floris de rust te herstellen. 'Der keerlen god', noemden de verontwaardigde edelen hem sindsdien misprijzend, de god van de boeren. In de jaren daarop wist Floris echter het machtsgebied van de Hollandse graven aanzienlijk te vergroten: hij pikte het Amstelgebied en Woerden in van de bisschop van Utrecht (en maakte aldus van het zeer jonge Amsterdam een Hollandse stad) en veroverde West-Friesland. Om zijn overwinning te consolideren liet hij dwangburchten bouwen in de buurt van Alkmaar, Medemblik en Wijdenes. Rond 1290 was eindelijk ook het nieuwe Haagse slot gereed gekomen: de trotse Ridderzaal, symbool voor het ridderideaal en de koninklijke allure die graaf Floris nastreefde. Floris liet nog een ander kasteel bouwen: het Muiderberg. In 1296 werd hij op dat Muiderberg gevangengezet door zijn opstandige vazallen Gijsbrecht van Amstel, Gerard van Velzen en Herman van Woerden. De boerenbevolking trok op naar het Muiderberg om de vrijlating van hun graaf te eisen. De drie samenzweerders verlieten het kasteel met hun gevangene, in de hoop te ontkomen aan de boze boeren. Toen Floris, van wie de benen onder het paard langs aan elkaar gebonden waren, probeerde te vluchten, belandde hij in een sloot, waar hij door de samenzweerders met zwaardhouwen werd gedood.

bron: <https://www.canonvannederland.nl/nl/florisv>